

FÁBIÁN GYÖRGY

Európai parlamenti választások 2009

Az európai integráció több mint félévszázados történetében mérföldkövet jelent az Európai Parlamentbe történő közvetlen választás intézményének megjelenése 1979-ben. Először került sor olyan választásra, melyen különböző nemzetállamok állampolgárai közvetlenül választanak egy nemzetközi, szupranacionális intézménybe „népképviselőket”, hogy a „Voice of People” az egyre fejlődő regionális integráció szintjén is érvényesüljön. Az Európai Parlament fejlődése az utóbbi két évtizedben kétségtelen sikertörténet, azonban a parlamentet létrehozó euroválasztások története ellenkező irányú pályát írt le. A választói aktivitás választásról választásra csökkent, a választás európai jellege, az európai kérdések nem merülnek fel jobban, mint egy hazai parlamenti választáson. Első alkalommal kilenc, legutóbb pedig 27 nemzeti választásról lehet inkább beszélni, mint egy egységes európai választásról. Így az európai parlamenti voksolások betagozódnak a másodlagos jelentőségű hazai választások (regionális, önkormányzati) sorába, melyek jelentősége messze eltörpül a kormányzati hatalom birtoklásáról döntő elsődleges választások mögött.

2009. június 4–7. között az Európai Unió 27 országának 375 millió választópolgára már hetedik alkalommal járulhatott az urnákhoz, hogy megválassza képviselőit az Európai Parlamentbe. Ennek a választásnak több olyan vonása is volt, amely a korábbi választásoktól megkülönböztette. Az első, hogy egyszerre még sohasem választottak európai parlamenti képviselőket ilyen sok tagállamban. Ennél nagyobb hatású sajátosság volt az, hogy a képviselők létszáma 785-ről 736-ra csökkent, vagyis a legtöbb országban (21-ben) kevesebb „euroképviselőt” választottak, mint a 2004–2007-es voksoláson.¹ Csak hat országban maradt a régi létszám, az öt legkevesebb képviselőt adó kis országban, illetve a legtöbb hellyel rendelkező Németországban. Végül nagy szerepe volt 2009-ben a bizonytalan helyzetnek, ami abból adódott, hogy a lisszaboni szerződés sorsa még nem dőlt el a választás időpontjáig. Ezért a nizzai szerződésben kialakított intézményi-döntéshozatali mechanizmus szerint történt a választás, miközben a lisszaboni szerződés életbe lépése – egy sikeresen megismételt frrszági népszavazás után – jelentősen megváltoztathatja az intézményrendszert, erősíti az Európai Parlament és így az európai képviselők szerepét. Így még az is vita tárgya volt előzetesen, hogy a képviselők száma a módosított nizzai (736) vagy a lisszaboni (751) szerződés szerint alakuljon-e, ne változtassák-e meg az érvényben lévő nizzai szerződést ebben a tekintetben. Végül maradt a 736 fős parlamenti létszám.

¹ Bulgáriában és Romániában 2007-ben zajlott le a választás az előző ciklusban.

A mandátumok megoszlásának változása

Ország	2004–2007	2009
Ausztria	18	17
Belgium	24	22
Bulgária	18	17
Ciprus	6	6
Cseh Köztársaság	24	22
Dánia	14	13
Egyesült Királyság	78	72
Észtország	6	6
Finnország	14	13
Franciaország	78	72
Görögország	24	22
Hollandia	27	25
Írország	13	12
Lengyelország	54	50
Lettország	9	8
Litvánia	13	12
Luxemburg	6	6
Magyarország	24	22
Málta	5	5
Németország	99	99
Olaszország	78	72
Portugália	24	22
Románia	35	33
Spanyolország	52	50
Svédország	19	18
Szlovákia	14	13
Szlovénia	7	7

Az európai választást természetesen minden alkalommal befolyásolja az adott politikai kontextus, a globális méretű, az európai szintű és az egyes tagállamokon belül zajló politikai folyamatok. 2009-ben a második világháború utáni időszak legnagyobb pénzügyi-gazdasági válsága volt meghatározó hatása, amely jelentős gazdasági és társadalmi-politikai átrendeződést indukált. Ez felértékelte a regionális, európai szintű együttműködés jelentőségét a válságkezelésben, aminek pozitív hatása lehetett az európai választásokra, növelhette az érdeklődést az euroválasztás iránt. Ugyanakkor az elmentés hatása sem volt kizárt, hogy az egyes kormányok befelé forduló, az együttműködés ellen ható, más tagállamok érdekeit sértő intézkedésekkel próbálnak reagálni a kialakult helyzetre. Mindkét alternatíva reális lehetőség volt, és az egyes tagállami kormányokon múlt, hogy milyen irányú lépéseket tesznek. A 2009-es európai választások egyik fontos kérdése tehát az volt, hogyan értékeli a választók a kormányok válságke-

zelo politikáját, elutasítják vagy támogatják azokat, az európai szintű vagy az egyéni válságkezelő stratégiák kapnak-e nagyobb támogatást. A válasz jelentős kihatással lehet az európai integráció jövőjére is.

Az előzetes várakozások azonban – a választás európaiabbá válása, a választópolgárok érdeklődésének növekedése érdekeltységük felismerése alapján – nem igazolódtak be. A 2009-es választás sem Európáról, európai kérdésekről, európai alternatívákról szólt, hanem a belpolitikai csatározásokról, a nemzeti választások visszavágójáról, azok „második vagy harmadik fordulójáról”. A válságkezelés lehetőséget adott volna a választás európaiabbá tételére, ez azonban csak nagyon kevéssé vált érzékelhetővé a pártok, a választók magatartásában. A nemzeti és európai jelleg valamelyest jobban összekapcsolódott egyes témák tekintetében, mint korábban, de ez legfeljebb a választási programokban jelent meg, sem a kampányokban, sem a választási folyamatban nem volt komolyabb hatása. Az Európával kapcsolatos pozíció kevés hatással volt az eredményekre.

A másik fontos kérdése volt a választásnak, hogy a válság hogyan befolyásolja az erőviszonyokat az Európai Parlamentben, hogy alakul a két nagy politikai csoport, a keresztény-konzervatív jobboldal és a szociáldemokrata baloldal versengése, megőrzi-e vezető helyét a jobboldal az európai népképviselőben. A baloldalnak vagy a jobboldalnak kedvez-e a válság? Erősödnek-e a kisebb pártok, a szélsőjobboldal vagy a szélsőbal lesz-e kedvezményezettje a válság nyomán kialakult közhangulatnak? Hogy alakul az európai választások second-order (másodlagos) jellege, ami az alacsonyabb részvételen, a kormánypártok és a nagy pártok gyengébb szereplésében nyilvánul meg?

A választások előtt készült felmérések meglehetősen vegyes képet mutattak. A részvételt illetően egyértelmű a kép, általában a választás érdektelenségbe fulladását, májusban csupán 30% körüli részvételt jeleztek a közvéleménykutatások. Ami az eredményeket illeti, már nagyobb volt a bizonytalanság, voltak, akik a két nagy közötti erőviszonyokban nem jeleztek nagyobb változást, valamivel kiegyenlítettebb erőviszonyokat prognosztizáltak, mint az előző ciklusban, a válság baloldalnak kedvező hatása következtében. Simon Hix első előrejelzésében 2009. áprilisában 41–41%-ot jelzett mind a jobbközép, mind a balközép politikai erőnek (az előző ciklus 42–38%-os arányához képest). Ezen belül a néppárt 37-ről 33%-ra esne vissza, a szocialisták 27-ről 29%-ra jönnének fel. Az euroszeptikus és szélsőjobboldali pártok támogatottságát változatlanok tartja. Közvetlenül a választások előtt, június elején az újabb közvéleménykutatásokra és információkra alapozva már 43–39%-os arányt jelez a jobbközép erők javára, ezen belül az Európai Néppárt 35%, az Európai Szocialista Párt pedig 26%-ot szerezne, vagyis mindkét nagy politikai csoport kisebb arányban képviseltetné magát, mint az előző ciklusban.² Más felmérések az európai baloldal térvesztését vetítették előre, ami azzal magyarázható, hogy a baloldal sem kormányon, sem ellenzékben nem tudott megfelelő válaszokat adni általában a globalizáció negatív társadalmi hatásainak kezelésére, és a pénzügyi-gazdasági válság is nehezebben kezelhető a hagyományos baloldali politikával.³ A 27 tagállam közül pedig 19-ben jobbközép vagy nagykoalíciós kormányok voltak hatalmon a választások időpontjában, és csak nyolcban kormányzott a baloldal. A kormánnyal elégedetlen protesztzavazatok mégsem a baloldalon csapódtak le, ha-

² <http://www.predict09.eu/default/en>

³ http://hvg.hu/print/20090513_baloldal_ep_valasztas.aspx

nem erősen szétszóródtak, így az ellenzékben lévő baloldali pártok nem tudtak profitálni belőlük. A válság által legjobban sújtott rétegek voksai nem a baloldalt erősítették.

Az európai választási kampányoknak sokkal fontosabb szerepük van, mint általában a nemzetinek, mert a kampánytól jóval nagyobb mértékben függ a részvétel, mint a hatalomról döntő hazai választásokon. A kampánynak erősen informatív, meggyőző jellegűnek kell lennie, a választópolgárok érdekltségét a választáson való részvételben tudatosítónak, az európai parlamenti képviselők megválasztásában érintettségüket bizonyítónak, a nemzeti és európai ügyek összekapcsolódását bemutatónak.

A 2009-es eurokampány néhány új vonással gazdagodott. Mindenekelőtt ki kell emelni, hogy történetében először az Európai Parlament 2009. március 17-én központi, összeurópai kampányt indított, melynek célja a mozgósítás volt. A kampányra 18 millió eurót fordított, ezen kívül az általa elfogadott európai, transznacionálisnak minősített pártoknak biztosított pénzeszközöket kampánycélokra. Az európai ügyekben „Te Dönt-hetsz” szlogenrel próbálta bizonyítani, hogy a választópolgár egy sor, őt közvetlenül érintő kérdésbe tud beleszólni voksával, ha elmegy választani európai parlamenti képviselőket. Kelet-Közép-Európára különös figyelmet fordítottak a kampányban a legutóbbi választás ottani különösen alacsony részvételi aránya miatt. Új módszerekkel is kísérletezett az EP, choice boxok felállításával, ahol bárki kérdezhetett, véleményt mondhatott. Nagymértékben támaszkodott az új kommunikációs technikákra is, saját oldalakat hozott létre a legnépszerűbb internetes közösségi portálokon. Az EP kampányát sok kritika is érte, nem is csatlakozott hozzá minden tagállam. Olaszország például saját kampányt indított.

Ami a kampány tartalmi részét illeti, az európai jelleg erősödött, több volt az olyan téma, ami közös megoldást igényel. A négy legnagyobb európai pártföderáció európai választási kiáltvánnyal próbálta a kampányt európaizálni, de ezek felhasználása a nemzeti pártok kampányaiban a korábbi választásokhoz hasonlóan nem volt jelentős. A pártversengés természetét meghatározta, hogy ahol erősebbek voltak az eurokritikus, euroszeptikus politikai erők, ott inkább kerültek előtérbe az európai, transznacionális kérdések. Ahol viszont nem volt számottevő ilyen párt, ott inkább a hazai, belpolitikai témák uralták a választási versengést. A kampány hatása a részvételre nem volt túl nagy, ugyanakkor egy a választás után készült felmérés szerint, a válaszadók 67%-a emlékezett rá, hogy hallott, olvasott szavazásra buzdító kampányszövegeket, reklámokat, ami nem lebecsülendő.⁴

A választói aktivitás 2004-hez képest tovább csökkent, 45,47%-ról 43%-ra. A 375 millió választópolgárból 161 600 000-en járultak az urnákhoz. A csökkenés fokozatos az első közvetlen választás, 1979 óta, választásról választásra kevesebben vesznek részt a szavazáson. Ezúttal azonban a csökkenés kisebb mértékű volt, a legkisebb 1994 óta.⁵ Nem érte el az előzetes felmérések által várt mértéket, az érdektelenségbe fulladást sem. Ebben kétségtelenül szerepe volt a válság következtében kialakult aggasztó helyzetnek, ami felértékelte a választásokat, növelte a megoldás európai kezelésébe vetett bizalmat. Ugyanakkor az apátia és az érdektelenség már a kampány idején is jelentkezett. A részvételi arány nyolc országban jelentősen nőtt, 11-ben visszaesett, nyolcban pedig stagnált.⁶ Észtország, Lettország és Dánia 10%-nál nagyobb részvételi növekedést produ-

⁴ http://www.europarl.hu/resource/static/files/eb71_3_post_electoral_synthese_hu.pdf

⁵ 1999-ben hét, 2004-ben négy, míg ezúttal csupán 2,51 %-os volt a csökkenés.

⁶ Észtország, Lettország, Dánia, Bulgária, Svédország, Lengyelország, Ausztria és Szlovákia produkált növekedést a részvételben. Litvániában, Cipruson, Görögországban és Olaszországban jelentős a választói

kált, de Bulgáriában is csaknem 10%-kal nőtt a választáson résztvevők száma. A három újonnan csatlakozott tagállam a válság által legjobban sújtottak közé tartozik, de Dániában is a válság az, ami az erősen euroskeptikus dán társadalom integrációhoz való viszonyát, európai attitűdjét erősítette.⁷ A hatás azonban nem egyértelmű, mert a válság által ugyancsak legjobban sújtott országok közé tartozó Litvánia áll az élen a legnagyobb visszaesést produkáló országok között, 27%-kal esett vissza a választói aktivitás. 14 tagállamban a 43%-os uniós átlag fölött, míg 13-ban az uniós átlag alatt volt a részvétel. A három országon kívül, ahol kötelező a szavazás (Belgium, Görögország és Luxemburg) a részvétel Máltán, Olaszországban és Dániában volt a legmagasabb, míg Szlovákiában, Litvániában és Lengyelországban a legalacsonyabb. Szembetűnő a különbség a volt szocialista országok és a többi tagállam részvételi aránya között. A részvétel szerinti utolsó hat helyen a kelet-közép-európai országok szerepelnek. A tíz kelet-közép-európai tagállamban 32,2%-os volt a részvétel, míg a többi 17-ben 54,35%.

2009-ben a nemzeti választásokon résztvevők mintegy egyharmada nem vett részt az euroválasztáson. A legutóbbi nemzeti választáson való részvétel aránya 72% volt, ami csaknem 30%-kal nagyobb, mint az európai választói aktivitás. A felmérések azt is jelzik, hogy az európai kötődésű szavazók részvételi aránya magasabb, mint az Európa-elleneseké. A távolmaradás oka alapvetően nem az Európa ellenesség, az Európától való elfordulás, hanem elsősorban a politikából való kiábrándulás, általában a politikában való bizalom elvesztése.⁸

Az európai választásokat jelentős mértékben befolyásolja az időtényező, hogy helyezkedik el az adott tagállam választási ciklusában, mennyire közel vagy távol van a hazai parlamenti választás. A ciklusban való elhelyezkedés alapján a választási eredményekre való hatás szempontjából az európai parlamenti választásokat három csoportra lehet osztani.⁹ Ha az euroválasztás 1–12 hónapon belül követi a nemzeti parlamenti választást, akkor a „mézeshetek effektus” érvényesülhet, vagyis az eredmények hasonlóak a hazai választáshoz. Lehetséges azonban az ellenkezője is, amennyiben még túl messze van a következő hazai választás, így elsődleges preferenciákat, kormányral szembeni kritikát, elégedetlenséget is kifejezhet a választó – akár a kormánypárti szavazó is –, nem kockáztatva a kormány bukását. 2009-ben Luxemburg, ahol mindig együtt tartják a két választást, Ausztria, Litvánia, Románia és Szlovénia esett ebbe a kategóriába. Luxemburg esetében az egyidejűség miatt különleges a helyzet, az eredmények eltérése egyértelműen jelzi, hogy a választók egy része más pártot preferál otthon, mint Európában.¹⁰ A nagykoalícióban kormányzó két nagy párt támogatottsága kisebb volt az európai, mint a hazai választáson, a két kisebb ellenzéki párt viszont jobban szerepelt. A kormánypártok megnyerték ugyan a választást, de kormánypárti és nagypárti visszaesés figyelhető meg. A két választási rendszer kisebb eltérése miatt, a 2004-es eredmények-

aktivitás csökkenése, az Egyesült Királyságban, Máltán, Hollandiában, Magyarországon, Franciaországban, Portugáliában és Romániában ez kisebb mértékű, 4% alatt van. A részvétel stagnálása (1%-on belüli különbség) Finnországban, Németországban, Írországon, Luxemburgban, Belgiumban, Spanyolországban, a Cseh Köztársaságban és Szlovéniában figyelhető meg. http://www.europarl.hu/resource/static/files/eb71_3_post_electoral_synthese_hu.pdf

⁷ Dániában ezúttal vettek részt a legtöbben európai parlamenti választáson.

⁸ http://www.europarl.hu/resource/static/files/eb71_3_post_electoral_synthese_hu.pdf

⁹ André FREIRE: *Second Order Elections and Electoral Cycles in Democratic Portugal 1975-2002*. Universidade de Lisboa, Institut de Ciências Sociais. WP 3-2003, October 2003. www.ics.ul.pt

¹⁰ Meg kell jegyezni, hogy a két választási rendszer között van bizonyos különbség, ami befolyásolja az eredmények eltérését.

kel is érdemes összevetni 2009-et. 2004-ben sokkal kisebb volt a két választási eredmény közötti eltérés. 2004-hez képest a két kormánypárt ezúttal 6 illetve 4%-kal kapott kevesebb szavazatot az euroválasztáson. Luxemburgot az egyidejűség miatt nem is lehet igazán a „mézeshetek” csoportba sorolni, 2009-ben mindenesetre – szemben a korábbiakkal – inkább a féлдős választásokra jellemző vonásokat produkált, kormány- és nagypárti szavazatvesztésget.

Ausztriában a nagykoalícióban kormányzó két nagy párt mindkét választáson – ha más szavazatmegoszlással is – megközelítőleg azonos szavazatarányt ért el. Ez a „mézeshetek” effektust bizonyítja. 2004-hez viszonyítva viszont jelentős szavazatvesztésget könyvelhetnek el, ami a velük szembeni elégedetlenséget is kifejezi. A helyzetet bonyolítja, hogy a növekvő osztrák euroszkepticizmust kihasználva egy ilyen lista (Dr. Hans-Peter Martin listája) lett a harmadik, a nagy- és kis pártoktól is begyűjtve az Európa-ellenes és a protesztuszavazatokat, így a kisebb pártok gyengébben szerepeltek, mint a hazai választáson.

Litvániában is felemás a kép, a vezető kormánypárt jelentősen növelte támogatottságát az európai választáson, a másik nagy kormánypárt viszont hatalmasat bukott, összességében a kormánypártok mintegy 5%-os veszteséget könyvelhettek el. A 2008 óta kissé átrendeződött politika palettán a legnagyobb ellenzéki párt erősödött, a másik nagy kormánypárt voksai szétszóródtak, részben a legnagyobb kormánypárthoz, részben egy ellenzéki kisebb konzervatív választási szövetséghez került. A „mézeshetek” jelleg tehát ebben az esetben is csak részben mutatható ki. 2004-hez viszonyítva a legnagyobb előretörést a vezető – akkor ellenzékben lévő – kereszténydemokrata kormánypárt és az Európa-ellenes Rend és Igazság Párt produkálta.

Romániában 2008 végén zajlott le a parlamenti választás először az új választási rendszer keretei között. Lényeges változás az erőviszonyokban néhány hónap alatt nem következhetett be, itt eléggé egyértelmű a „mézeshetek hatás”. A két nagykoalícióban kormányzó nagy párt 2–3%-os szavazatvesztéséget elkönyvelhettek ugyan, ezek a voksok azonban az elnök lánya által vezetett listához kerültek, azaz maradtak a kormánypártoknál. Az ellenzéki Nemzeti Liberális Párt gyengébben szerepelt mint otthon, elvesztett szavazatai jórészt a szélsőséges Román Nemzeti Párthoz kerültek, amely jelentősen megerősödött mind a 2004-es európai választáshoz, mind a 2008-as parlamenti választáshoz képest. Egyik alkalommal sem szerzett mandátumot, 2009-től viszont három európai parlamenti képviselővel a szélsőjobb oldalt erősíti az Európai Parlamentben.

Szlovéniában a vezető szociáldemokrata kormánypárt a választások alaprendenciájának – a baloldal térvesztésének – megfelelően súlyos, 12%-os veszteséget szenvedett 2008 szeptemberéhez képest, belpolitikai okok és a válságkezeléssel való elégedetlenség következtében. A három kisebb kormánypárt közül kettő megőrizte pozícióját, egy viszont több mint kétszeresét kapta 2008-as voksainak. A legnagyobb ellenzéki párt is veszített 3%-ot. A hazai választáson mandátumhoz nem jutó kereszténydemokraták viszont megszerezték a szavazatok 16,33%-át, egy képviselőt delegálva Brüsszelbe. A szlovén példa tehát nem a „mézeshetekre” jellemző vonásokat mutatja.

Az eddigiek alapján megállapítható, hogy a 2009-es euroválasztások a válság és a válságkezelés fogadtatása következtében jelentősen ártírták az eddigi választások alapján megállapított következtetéseket a csoportosítást illetően, legalábbis a „mézeshetek” csoport esetében. 2009 inkább azt bizonyította, hogy a hazai választás óta eltelt rövid idő ellenére a válsággal kapcsolatos választói reakciók már ebben az időszakban is inkább a kormánypártokat büntették az ehhez a csoporthoz tartozó tagállamokban.

A másik csoportba a 12–36 hónap közötti időintervallumba eső, „félidős” választások tartoznak. Ezekre jellemző leginkább a kormánypártokkal szembeni elégedetlenség kifejezése, a kormánypárti szavazók távolmaradása vagy éppen protesztoszavazatok leadása, és az elsődleges preferenciák kifejezésekképpen a kisebb, sokszor a szélsőséges pártokra leadott voksok növekedése. Ebbe a csoportba 2009-ben 15 tagállam: Belgium, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Lengyelország, Lettország, Málta, Olaszország, Spanyolország, Svédország, Szlovákia tartozott.

Belgiumban az ötpárti kereszténydemokrata, liberális, szociáldemokrata nagykoalíció pártjai vegyes szereplést mutattak, és eltérő a flamand és vallon választókerzet eredménye is. Flandriában, a kereszténydemokraták és a liberálisok jobban, a szocialisták gyengébben szerepeltek, mint 2007-ben otthon, Vallóniában viszont a liberálisok és a kereszténydemokraták rosszabb, a szocialisták hasonló eredményt értek el. A zöldek mindkét választókerzetben javítottak, a nacionalista szélsőjobb Flandriában gyengült, mandátumot is veszített 2004-hez képest, Vallóniában erősödött, de így sem jutott képviselőkhöz. Belgiumban a félidős másodlagos választások kis pártoknak kedvező jellegre mutatkozott meg, az egyetlen nagyobb kormányképes ellenzéki párt, a flamand szocialisták is visszaestek ugyanis, azaz a protesztoszavazatok a kisebb és szélsőséges pártok felé áramlottak.

Dániában a két, kizárólag az európai választásokon induló euroszeptikus lista hiányában mindig jelentős az eltérés a hazai és európai eredmények között. A két lista a voksok csaknem 10%-át szerezte meg (2004-ben még 14,3%-ot), ami a nemzeti választáson más pártokhoz kerül. A kisebbségben kormányzó kétpárti koalíció vezető liberális pártja jelentős szavazatvesztést, konzervatív koalíciós társa viszont jelentős szavazatnyereséget könyvelhetett el. A 2001 óta ellenzékben lévő szociáldemokraták mint mindig, gyengébben szerepelnek az európai voksoláson, mert szavazóik egy része integrációellenes, és csak a hazai választáson szavaz rájuk. A kisebbségi kormányt kívülről támogató nacionalista Dán Néppárt növelte támogatottságát, a baloldali-zöld Szocialista Néppártot minimális veszteség érte. A választási pártrendszerek különbsége miatt félidős jellegre vonatkozó következtetést a dán eredményekből ezúttal sem lehet levonni.

Észtországban a kormányt alkotó három párt jelentősen (20%-kal) visszaesett, a miniszterelnököt adó párté több mint 12%-kal. Az ellenzék legnagyobb pártja, az euróválasztásokat megnyerő liberális Centrum Párt megőrizte hazai támogatottságát. A kormánypárti szavazatok egy független listához kerültek, amely 25%-kal a második lett 2009-ben. Ebben az esetben eléggé egyértelmű a félidős választások sajátossága, a kormánypártokkal szembeni elégedetlenség, a voksolás büntető jellege.

Finnországban a kormányt erősítő szavazatok voltak a jellemzőek, a négy kormánypártból három szavazataránya növekedett, egyedül a Centrum Párt veszített támogatottságából. A legnagyobb veszteséget az ellenzéki szociáldemokraták szenvedték el, a legnagyobb előretörést pedig a szintén ellenzékben lévő kereszténydemokraták hajtották végre. A finn esetben tehát nem érvényesült a félidős hatás, a válság felülírta azt.

A nagy tagállamok közül Franciaországban a kormányzó elnöki párt, az UMP – ha csaknem 12%-kal kevesebb voksot is szerzett, mint 2007-ben – fölényesen megnyerte a választást. A szavazatvesztés ellenére 12-vel több képviselőt küldhet a strasbourgi parlamentbe, míg az ellenzéki szocialisták 17-tel kevesebbet. Francia esetben is nehéz az összehasonlítás a hazai választással, mert különböző neveken, eltérő választási szövetségekben indulnak a pártok a két választáson. A félidős jelleg azonban kimutatható a

kormánypárt vesztesége alapján és főleg a nagy pártok visszaesésével és a kisebb pártok jobb szereplésével. A zöldek a francia választás igazi nyertesei, 3,25%-ról 16,28%-ra növekedett támogatottságuk a legutolsó hazai választáshoz képest, ez 14 euroképviselőt jelent, ami már számottevő erő az Európai Parlamentben. A szélsőjobboldali Nemzeti Front és a szélsőbaloldali is jobban szerepelt, mint a nemzeti választáson.

Görögország kvázi- kétpártrendszerében a kormányzó Új Demokrácia mintegy 10%-os veszteséget könyvelhetett el. Az alternatívát jelentő szocialisták megnyerték a választást, bár 1,5%-ot ők is vesztek a 2007-es előrehozott választás óta. A kis parlamenti pártok közül három is növelte támogatottságát, a zöldek például – akik otthon nem értek el számottevő eredményt – szereztek egy mandátumot, és a szélsőjobboldal is egyről kettőre növelte mandátumai számát. Görögországban tehát a félidős jelleg minden vonása egyértelműen megmutatkozott.

Hollandiában a nagykoalícióban kormányzó két nagy párt mintegy 15%-kal kapott kevesebb szavazatot, mint a 2006-os hazai választáson, kis euroszeptikus koalíciós partnerük megőrizte támogatottságát. Az ellenzéki pártok közül a kisebbek előretörték, a nagyobbak visszaestek. A szélsőjobboldali, bevándorlásellenes Szabadság Párt 11%-kal növelte támogatottságát, második legnagyobb párt lett négy euroképviselővel, és a Zöld Baloldal is megkészszerzte szavazatarányát. A holland választás a félidős jelleg minden attribútumával rendelkezik és tükrözi a társadalom Európa-ellenességének növekedését.

A lisszaboni szerződést elutasító népszavazás miatt különös jelentősége volt az ír eredményeknek, a szerződés elutasításában kulcsszerepet játszó integrációellenes Libertas szereplésének. A párt azonban nem ért el számottevő eredményt, nem tudott képviseletet szerezni Írországban.¹¹ A kormánypártok súlyos vereséget szenvedtek, a vezető kormánypárt 17%-os szavazatvesztést könyvelhetett el. A kormányzati alternatívát jelentő két párt szavazatokat nyert, a legnagyobb ellenzéki párt győzött a választáson. A két kisebb, baloldali ellenzéki párt is javított, így a félidős protesztavazás jellegzetességei egyértelműen megnyilvánultak Írországban.

Lengyelország azon országok közé tartozik, ahol a válság hatása az egyedüli kormánypártot erősítette meg. A kormányzó Polgári Platform a 2007-esnél is nagyobb arányú győzelmet aratott az ellenzék legnagyobb pártja felett, amely 5%-os szavazatvesztést könyvelhetett el. A kisebb pártok szavazataránya lényegesen nem változott, a korábban európai parlamenti képviselettel is rendelkező két szélsőjobboldali párt pedig szinte teljesen eltűnt. Ebben az esetben nem érvényesültek a félidős választás tulajdonságai.

Lettországban a két nagy kormánypárt súlyos vereséget szenvedett, csaknem 30%-kal kevesebb szavazatot szereztek, mint 2006-ban. A két kisebb koalíciós partner közül az egyik növelte támogatottságát, a másik egy kevés szavazatot veszített. A választás győztese a 2006-os választáson nem induló Polgári Szövetség lett. A legnagyobb ellenzéki párt is csaknem 1%-kal kapott kevesebbet, mint a nemzeti választáson és csak az ötödik helyet szerezte meg. A válság által az egyik legjobban sújtott tagállamban tehát a válságkezeléssel kapcsolatos elégedetlenség hatására a félidős választások kormánypár-

¹¹ A párt európai pártként más tagállamokban is megjelent, de nem tudott mandátumhoz jutni. Franciaországban ugyan két kis párt választási szövetsége Libertas néven szerzett egy mandátumot, de ez csak feltételesen tartható az ír kezdeményezésű párt mandátumának.

tokat büntető jellege, a kétféle választás eltérése felerősödött, az eredmények a pártpaletta jelentős átrendeződését mutatják.

Máltán tiszta kétpártrendszer, a voksok 99%-ával rendelkező kétpárti parlament működik. A kormányzó Nemzeti Párt jelentős szavazatvesztéssel, az ellenzéki Munkáspárt jelentős szavazatnyereséssel könyvelhetett el, utóbbi csaknem 15%-os előnnyel nyerte meg az euroválasztást. A nemzeti választás 2008-ban volt, a rövid idő alatti nagyarányú szavazátrendeződés egyértelműen a kormánypárttal szembeni protestuszavazásra utal.

Olaszországban – ahogy ez elég gyakran megtörténik – a két választás között jelentős átalakuláson mentek keresztül a pártok és a választási szövetségek. Ezúttal a pártfűziók és új választási szövetségek mentén létrejött két nagy párt: a miniszterelnök Berlusconi új Szabadság Népe pártja és a balközép alternatívát jelentő, szintén új Demokrata Párt között dőlt el a versengés. A kormánypártok jelentős fölényrel győztek, bár Berlusconi pártja veszített két százalékat az előző évi hazai voksoláshoz képest, de koalíciós partnere, a szélsőjobboldali Északi Liga nyeresége kompenzálta ezt a veszteséget. A Demokrata Párt érzékeny veszteséget szenvedett (7%-os szavazatcsökkenés). A kis pártok felemásan szerepeltek, a liberálisok sikeresen, az Olaszországban hagyományosan erős szélsőbaloldal viszont mind a hét képviselői helyét elvesztette, be sem jutott az Európai Parlamentbe. Az olasz választás tehát inkább a „mézeshetek”, mint a „félidő” jellegzetességeit mutatja.

Spanyolországban egypárti, szocialista kormány van hatalmon 2008 óta. A válság hatására növekvő munkanélküliség és a gazdasági visszaesés a kormánypárt mintegy 6%-os szavazatvesztését és vereségét okozta. A kormányzati alternatívát megtestesítő ellenzéki Néppárt viszont növelni is tudta szavazatarányát. A kis pártok Spanyolországban főleg nemzetiségi pártok, melyek szereplését a hazai és európai választáson szinte lehetetlen összehasonlítani. Utóbbin ugyanis általában együtt indulnak különböző választási szövetségekben katalán, baszk, galíciai és egyéb nemzetiségi pártok, míg a hazai voksolásnál külön-külön méretetnek meg. A kormánypárt és ellenzék vonatkozásában a félidős jelleg megjelenik, de ez elsősorban a válság és a válságkezelés hatása.

Svédországban a választást a szociáldemokraták nyerték, ami nem meglepő, mivel ebben az országban minden hazai és európai választást ők nyertek meg 1945 óta. Kormányt viszont nem mindig tudtak alakítani, 2006 óta is egy négypárti jobbközép kormány van hatalmon. A szociáldemokraták a választási győzelem ellenére 10%-kal kaptak kevesebb szavazatot, mint 2006-ban. A kormánypártok közül három is veszített szavazatarányából, különösen a legerősebb, miniszterelnököt adó Mérsékelt Párt. Egyedül a Liberális Párt javított 2006-os eredményén, és egyik nagy nyertese lett a szavazásnak. A választás különleges színfoltja volt, az ingyenes internetes zeneletöltés szabadságát megfogalmazó Kalózpárt indulása és 7,13%-kal megszerzett egy európai mandátuma. A Zöld Párt is megduplázta szavazatainak számát és képviselői helyeit is (egyről kettőre). A svéd eredmények teljes mértékben megfelelnek a félidős választás kritériumainak.

Szlovákiában a rendkívül alacsony részvétel miatt különösen nehéz messzemenő következtetéseket levonni a két választás eredményeinek összevetéséből. A kormánykoalíció vezető pártja növelni tudta választói támogatottságát, a másik szavazataránya felére csökkent, a harmadik lényegében változatlan maradt. Az ellenzéki pártok is lényegében megőrizték 2006-os szavazatarányukat 1–2%-os eltéréssel fel- illetve lefelé. A szavazatok tehát két kormánypárt között rendeződtek át, a nagyobbik javára. Ebben az esetben tehát a félidős választás jellemzői egyáltalán nem érvényesültek.

A ciklusban elfoglalt időpont alapján a félidős csoportba tartozó választások a korábbi választásoknál sokkal vegyesebb képet mutatnak. A 15 tagállam közül hétben jelennek meg egyértelműen a félidős tulajdonságok, háromban felemásan, ötben pedig egyáltalán nem, éppen ellentétes vonások mutathatók ki. Ez tehát azt jelenti, hogy a korábbi csoportosítás a 2009-es választás kapcsán e csoportot illetően is nehezen tartható. A válság és válságkezelés hatására a kormánypártokkal szembeni protesztzavazat kevésbé erőteljes, és a kisebb pártok lényegesen jobb szereplése sem olyan mértékben általános, mint az eddigi választásokon.

A harmadik csoportba, a „késői” választások kategóriájába azok a voksolások sorolhatók, melyek három évnél későbbben követik a nemzeti megmérettetést, és közel esnek a következő hazai választás időpontjához. Ezekben az esetekben már csökken a félidős jelleg, a kormánypártokat büntető, az elsődleges preferenciák alapján történő szavazatleadás, mivel az eredményeknek hatása lehet a közelgő, elsődleges, a hatalomról döntő választásra. Ide Bulgária, Ciprus, a Cseh Köztársaság, az Egyesült Királyság, Magyarország, Németország és Portugália tartozik. Különösen bolgár, cseh, német és portugál esetben van nagyon közel a két választás időpontja, ezekben az országokban az európai választás mintegy próbája, előjátéka a hazai erőpróbának.

Bulgáriában mindössze egy hónap választotta el a következő hazai választást az euroválasztástól. A hárompárti koalíciós kormány két legnagyobb pártja súlyos veszteségeket szenvedett, összesen 24%-ot veszített 2005 óta. Egy újonnan létrejött pártalakulat, a Polgárok Bulgária európai fejlődéséért (GERB) lett a választás győztese, és a szélsőjobboldali Ataka is előretört. Az európai választási eredmények ebben az esetben egyértelműen megelőlegezték a hazai eredményt, a belpolitikai ügyek, a kormánypárti korrupciós botrányok árajzolták a pártpalettát. A kormányzó nagy pártok nem nyerték vissza a protesztzavazatokat, azok az új győztes párthoz kerültek. Bulgáriában tehát nem beszélhetünk a „késői” választás jellemzőiről.

Cipruson a 2006-os hazai választáson a hat parlamenti párt közül öt alkotta a balközép kormányt, és a kormánypártok összességében lényegében ugyanúgy szerepeltek, mint 2006-ban. A vezető kormánypárt és az egyetlen nagy ellenzéki párt is jobban szerepelt, mint az utolsó hazai választáson, a győztes minimális különbséggel a jobboldali ellenzéki Demokrata Szövetség lett. A két nagy párt eredménye alapján a késői választás kritériuma érvényesült.

A Cseh Köztársaságban zavaros belpolitikai körülmények közepette, a kormány bukása utáni átmeneti, szakértői kormányzás időszakában zajlott le az európai voksolás. A volt vezető kormánypárt és a legnagyobb ellenzéki párt is szavazatokat veszített, utóbbi vesztesége viszont jóval nagyobb (10%). Két kisebb párt javított, egy rontott 2006-hoz képest. A szakértői kormány léte, az alacsony részvétel és az Európához való viszonyban a pártokban meglévő bizonytalanság, ellentmondások miatt a cseh választás nem igazán értelmezhető pontosan az időpont alapján.

Az Egyesült Királyságban sem lehet kimutatni a késői választások jellemzőit, a pártok támogatottságának jelentős átrendeződése miatt. A kormányzó Munkáspárt súlyos vereséget szenvedett, 20%-kal kapott kevesebbet, mint 2005-ben. A választási versenyben a harmadik helyre szorult, az Egyesült Királyság Függetlenség Pártja mögött, ugyanannyi mandátumot szerezve (13). Vesztett támogatottságából a másik két nagy párt, a Konzervatív és a Liberális Demokrata Párt is. A választás nyertesei sorába tartozik a Függetlenség Pártja mellett még a Zöld Párt és a szélsőjobboldali Brit Nemzeti Párt. Utóbbi első alkalommal került be a strasbourgi parlamentbe, mindjárt két képviselő-

lővel. A brit választás egyértelműen a félidős csoport jellemzőit mutatja, erősen eltér a ciklusban elfoglalt hely szerinti besorolástól.

Magyarországon sem közeledtek a választók a 2006-os pártpreferenciákhoz. A kormánypárt 26%-kal kapott kevesebb szavazatot, a legnagyobb ellenzéki párt pedig 14%-kal többet, mint a nemzeti választáson. A kormánnyal szembeni proteszt szavazás a kisebb egykori koalíciós partnert is sújtotta. A választás nyertese a hatalmas előretörést végrehajtó szélsőjobboldali párt, a Jobbik 14,77%-os eredménnyel. A magyar euroválasztás sem illeszkedik tehát a klasszikus csoportbeosztás szerinti kategóriába.

Az Európai Unió legnagyobb tagállamában, Németországban az európai választás közvetlen főpróbája volt a közelgő hazai szavazásnak. A nagykoalíció két pártja között átrendeződés zajlott le, a szociáldemokraták jelentős szavazatvesztéséget szenvedtek, a kereszténydemokraták viszont javítani tudtak néhány százalékkal. A két kisebb párt, a liberálisok és a zöldek is jobban szerepeltek, mint 2005-ben. A német eset felemás képet mutat, az egyik nagy párt szereplése már előrevetíti a közelgő hazai választás eredményét, ami a késői választásokra jellemző, a másik nagy párt nagyarányú visszaesése és a kisebb pártok jó szereplése viszont inkább félidős jellegzetesség.

Portugáliában is a szeptemberben esedékes nemzeti parlamenti választás árnyékában zajlott le az euroválasztás. A kormányzó Szocialista Párt a vártnál is súlyosabb vereséget szenvedett, a választók elutasították a válságkezelő tevékenységét. Szavazataránya 20%-kal esett vissza. Az ellenzék legnagyobb pártja viszont növelni tudta támogatottságát. A kisebb parlamenti pártok mindegyike jobb eredményt ért el, mint 2005-ben. Különösen szembetűnő a két szélsőbaloldali pártblokk együttesen mintegy 7%-os javulása, ami a korábbi három helyett öt képviselőt jelent az Európai Parlamentben. Portugáliában is a félidős jellemvonások domináltak az időpont ellenére.

Összességében megállapítható, hogy a 2009-es európai választáson a voksolás választási cikluson belüli elhelyezkedése, a választás időpontja a korábbinál sokkal kisebb szerepet játszott. Az időponttól független tényezőknek viszont sokkal nagyobb hatása volt ez alkalommal. Ez megnyilvánult abban, hogy a korábban három csoportba sorolható és ezen az alapon eltérő vonásokat felvonultató választások ezúttal sokkal egységesebb képet mutattak. Különösen a „mézeshetek” és a „késői” kategóriába sorolt választások adekvát jellemzői nagyon szegényesek. A válság hatása és a válságkezeléssel kapcsolatos választói reakciók felülírták az időtényezőből, a cikluson belüli elhelyezkedésből adódó – a korábbi választásokon többnyire erőteljesebben megnyilvánuló – jellemvonásokat. A kormánypártok és az ellenzék, a nagy pártok és a kis pártok szereplését sem elsősorban az időtényező, és még csak nem is a választások másodlagos jellege határozta meg, hanem a válsággal illetve annak társadalmi következményeivel kapcsolatos általános, a tagállamok mindegyikében ható tényezők. Ez egységesítő hatással volt a választásokra. Természetesen az országspecifikumok, a hazai politikai folyamatok árnyalják a képet, ezek befolyásolják és eltérő sajátosságokkal ruházzák fel az európai választók választását a válság következményeire.

A választási eredmények földcsuszamlásszerű elmozdulást nem jelentettek az Európai Parlament korábbi összetételéhez képest, de némi változás az erőviszonyokban következett. Az eredmények azokat az előrejelzéseket igazolták, amelyek a baloldali pártcsalád visszaesését prognosztizálták európai méretekben. Az Európai Szakpolitikai Központ (European Policy Centre) elemzése szerint ennek több, egymással összefüggő oka volt. A megosztottság, a válságra adott elfogadható szakpolitikai jellegű („policy”) válasz hiánya, a hagyományos baloldali választókörzetek eróziója és a kiemelkedő ve-

zető személyiségek hiánya.¹² Az előrejelzésektől eltérően meglehetősen váratlan volt a jobbközép pártcsalád sikeres szereplése, mivel a tagállamok többségében ezek a pártok voltak hatalmon, és így a válság hatására az európai választásokon – melyek a kormánypártok számára egyébként is rosszabb eredményeket hoznak – inkább e pártok visszaesésével lehetett számolni.

A 2009-es választás után összeülő hetedik közvetlenül választott parlamentben hét politikai csoport jött létre. A legnagyobb létszámú az Európai Néppárt képviselőcsoportja, 265 képviselővel a mandátumok 36%-át birtokolják. A 2004–2009-es parlamenti ciklus végén 288 képviselőjük volt, ez 36,6%-ot jelentett.¹³ Ez azt jelenti, hogy mandátumarányuk szinte teljesen megegyezik az előző parlamenti ciklusával. A képet azonban árnyalja, hogy a távozó parlamentben az Európai Néppárt (kereszténydemokraták) és az Európai Demokraták (konzervatívok) közös képviselőcsoportot alkottak, az új parlamentben azonban a konzervatívok különváltak és megalakították az Európai Konzervatívok és Reformisták csoportját 54 fővel, ami 7,3%-át jelenti a mandátumoknak. Ez főleg brit, lengyel és cseh konzervatív pártokból állt össze (a brit és cseh párt korábban a közös képviselőcsoporthoz tartozott). A két ideológiailag, politikailag közel álló frakció együttesen 319 mandátummal (43,3%) rendelkezik. Ennek alapján megállapítható, hogy a mérsékelt jobboldal elöretört, bár a konzervatív csoport olyan euroszeptikus pártokat is magában foglal, melyek korábban a két euroszeptikus politikai csoportban foglaltak helyett (például a lengyel Jog és Igazság (PiS), de ezek is a jobbközép és nem a szélső-jobboldali kategóriába sorolhatóak.

Új néven, az Európai Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetségének képviselőcsoportja néven alakult újjá a balközép frakció, hogy az új olasz pártalakulat, a balközép Demokrata Párt 21 képviselője is csatlakozhasson hozzá. Így a csoport 184 taggal (25%) tudott megalakulni. Ez 2,6%-os visszaesést jelentett a korábbi 217 fős parlamenti csoporthoz képest.

A Liberálisok és Demokraták Szövetsége Európáért képviselőcsoport változatlan névvel alakult meg az új parlamentben is. Mandátumaránya 11,4%, ami a korábbi 12,7%-es eredményhez képest némi visszaesést jelez, de továbbra is a harmadik legnagyobb politikai erőt jelenti az Európai Parlamentben. Ez 84 képviselőt jelent a korábbi százhoz képest.

A Zöldek/Európai Szabad Szövetség, a környezetvédő és regionális pártok politikai csoportja abszolút számban is növelte képviselői számát a kisebb parlamentben, 43-ról 55-re, ami 5,4%-ról 7,4%-ra történő növekedést jelent. A 2009-es euroválasztásnak mindenképpen nyertese lett ez a frakció, súlya, befolyása növekedett, ami már azonnal megmutatkozott az Európai Bizottság elnöke személyének parlamenti jóváhagyása körüli vitákban. Különösen figyelemre méltó a francia zöldek remek választási eredménye, 14 képviselővel a parlament nagy pártjai közé sorolhatóak (az előző ciklusban csak hat mandátumuk volt).

Az Egységes Európai Baloldal/Északi Zöld Baloldal képviselőcsoportja 5,2%-ról 4,7%-ra esett vissza, 35 képviselőt küldhet Strasbourgba az előző 41 helyett. A szélső-baloldali képviselet csökkenése tehát tovább folytatódott 2009-ben is.

¹² Post-election analysis: Between apathy and anger, but no earthquake. <http://www.euractiv.com/en/eu-elections>

¹³ Mivel a távozó parlamentben 785 képviselő volt, az újban pedig 736, célszerű a százalékos arányokat összehasonlítani, és nem a mandátumszámot.

Új politikai csoportként jelent meg a Szabadság és Demokrácia Európája csoport, amely 32 taggal a mandátumok 4,3%-át birtokolja. Ez lényegében a két korábbi euroszeptikus politikai csoportból jött létre. A két legnagyobb kontingenst adó brit és olasz párt közül az Egyesült Királyság Függetlenség Pártja korábban az egyikhez, az Unió a Nemzetek Európájáért csoporthoz tartozott, míg az olasz Északi Liga a Függetlenség és Demokrácia nevű csoportban tevékenykedett. A Dán Néppárt és a görög Népi Ortodox Szövetség is az utóbbinak volt a tagja. Ha a számokat nézzük csupán, akkor az előző ciklusban a két euroszeptikus alakulat 66 képviselőből állt (8,4%), vagyis felére csökkent volna az euroszeptikus képviselők száma az Európai Parlamentben. Ez azonban csak a látszat, mert a más csoportokhoz tartozó pártokban is vannak ilyen képviselők. Egyes elemzők 120-ra teszik az euroszeptikus, populista, valamilyen szempontból szélsőségesnek nevezhető európai honatyák számát.¹⁴ Ezek között ott vannak az egyik politikai csoporthoz sem csatlakozó független képviselők is, akikből összesen 27 van (3,6%). Számuk lényegében megegyezik az előző cikluséval (30 fő, 3,8%). Ezek zömmel szélsőjobboldali pártok tagjai, akikkel egyik politikai csoport sem kíván közösködni. Közös frakciót nem tudnak létrehozni, egyrészt mert ahhoz hét országból legalább 25 képviselő kell, másrészt pedig a szélsőjobboldali politikai attitűdön kívül semmi sem köti össze őket. Így bár kilenc országból kerültek be a szélsőjobboldali pártok képviselői a parlamentbe, nincs köztük hét tagállam olyan 25 képviselője, akik közös politikai csoportot tudnának létrehozni.¹⁵ Az ebbe a csoportba tartozó pártok sokszor egymást kizáró céljaik, programjaik tekintetében oly mértékben térnek el, hogy nincs valós esély saját frakciójuk létrehozására.¹⁶ Csekély létszámuk ellenére bejutásuk problémát okoz, kérdéses, hogy milyen hatást gyakorolnak a parlament munkájára.¹⁷ A szélsőjobboldali pártok előretörése nem is elsősorban az európai parlamenti részvételükkel kapcsolatosan feltűnő, hanem az egyes tagállamokon belüli támogatottságuk növekedése (Ausztria, Hollandia, Magyarország, Egyesült Királyság) váltott ki erőteljesebb európai szintű aggodalmakat és reakciókat.¹⁸

A választási eredmények elemzésénél fontos szempont, hogy mennyire sikerült a reprezentativitást biztosítani, vagyis a szavazat- és mandátumarányok mennyire felelnek meg egymásnak. Ennek kimutatására arányossági mutatókat használunk, melyek egyike a Loosemore-Hanby féle deviációs index.¹⁹ Az erősen arányos 5% alatti kategóriába egyedül Románia került (4,1%), ami elsősorban a pártrendszer koncentrációjának, a kevés indulónak köszönhető, mivel a 2007-ben tartott előző választáson még a mérsékelten aránytalan csoportba tartozott (18,5%). A mérsékelten arányos 5–10% közötti kategóriába Málta (5,2%), Hollandia (6,5%), Ausztria (7,1%) Spanyolország (7,4), Görög-

¹⁴ Népszabadság, 2009. június 9.

¹⁵ Ausztriából a Martin lista (3) és a Szabadság Párt (2), a holland Szabadság Párt (4), a magyar Jobbik (3), a francia Nemzeti Front (3), a román Nagy Románia Párt (3), az Egyesült Királyságból a brit Nemzeti Párt (2), az északír demokratikus Unionista Párt (1) és egy konzervatív képviselő, a belga Flamand Érdek (2), a bolgár Ataka (2), a spanyol Szövetség, Haladás és Demokrácia (1) alkotja a függetlenek csoportját.

¹⁶ Az előző parlamentben a bolgár és a román, ciklus közben lezajlott választások után az akkori szabályok alapján megkísérelték egy szélsőjobboldali politikai csoport alakítását, amely azonban néhány hónap alatt felbomlott.

¹⁷ A probléma létezését mi sem bizonyítja jobban, mint az a – az Európai Parlamentben szokatlan és megdöbbentést kiváltó – botrányos viselkedés és hangneme, melyet a magyar szélsőjobboldali képviselői már az első üléseken bemutatnak, és amely éles kritikában, elutasításban részesült.

¹⁸ Hollandiában például a második legnagyobb politikai erő lett a Szabadság Párt.

¹⁹ Az index kiszámítása úgy történik, hogy kiszámítjuk minden egyes párt szavazat- és mandátumaránya különbségét, ezeket összeadjuk és elosztjuk kettővel.

ország (7,8%), Magyarország (8,1%), Belgium (9,5%), Lengyelország (9,8%) és az éppen 10%-os mutatóval rendelkező Finnország sorolható. A mérsékelt aránytalan 10–15% közötti országok közé Németország (10,7%), (Svédország (10,9%), Ciprus (11,2%), Olaszország (13,4%), Portugália (13,6) és Dánia (14,6%) sorolható. A legaránytalanabb 15% feletti kategóriába Szlovákia (17,1%), Bulgária (17,5%), Litvánia (18,3%), az Egyesült Királyság (18,5%), Luxemburg (18,7%), Szlovénia (19%), Franciaország (19,6%), Észtország (21%), a Cseh Köztársaság (24,3%), Lettország (24,8%) és Írország (25,5%) tartozik. Az uniós deviációs index 13,86%, ami a 2004-es 12,98-hoz képest kevesebb, mint egy százalékos növekedést jelent, ami nem számottevő. A 15 régi tagállamban az uniós deviációs index 12,9%, ami azt jelenti, hogy folytatódott az aránytalanítás 1999 óta tartó növekedése ezekben az országokban.²⁰ A 12 újonnan csatlakozott tagállamban 15% a deviációs index, csökkent 2004–2007-hez képest (16,8%), de továbbra is magasabb, mint a régi tagállamoké.

Az arányossággal kapcsolatos következtetéseket igazából a hazai választások mutatóival történő összehasonlítás alapján lehet levonni. Az euroválasztást megelőző utolsó tagállami választások aránytalanítási indexének átlaga 8,6%. Ez öt százalékkal alacsonyabb, mint az európai parlamenti választások hasonló mutatója. Néhány országban különösen nagy a különbség, Dániában a hazai mutató 0,98, az európai 14,6. De Szlovéniában, Luxemburgban (ahol ráadásul egy időben történik az európai és hazai voksolás), Lettországban, Írországban, Észtországban is több, mint 10%-kal aránytalanabb a mandátumelosztás az európai parlamenti választáson. Az európai választás arányosabb eredményeket csak az Egyesült Királyságban, Romániában, Litvániában, Franciaországban, Spanyolországban és Görögországban hozott.²¹ Ezeket a hazai voksolás javára mutatózó nagy különbségeket azonban csak kis mértékben okozza az euroválasztás másodlagos jellege, a választói preferenciák különbözősége a két választáson. Az ok elsősorban az, hogy Európában lényegesen kevesebb mandátum kerül kiosztásra, mint otthon, valamint az, hogy a választási rendszerek és a pártrendszerek között is különbség van a kétfajta választás között.

A parlamentbe összesen 155 párt és három függetlenként indult képviselő került be. A parlamenti pártrendszer frakcionalizáltsága, töredezettsége nagymértékben befolyásolja a parlament működőképességét, tevékenységét. A frakcionalizáltság kimutatására is egy mutatót, az effektív parlamenti pártszámot használjuk.²² A legkevésbé töredezett a máltai (1,9), a magyar (2,2), a spanyol (2,55), a lengyel (2,75), a luxemburgi (3) és a cseh (3,23) europártrendszer, két, két- és fél, illetve hárompártrendszerként. Mérsékelt polarizált Görögország (3,5), Ciprus (3,6), Olaszország (3,6), Portugália (3,7), Franciaország (4), Írország (4), Románia (4,1), Ausztria (4,2), Szlovákia (4,33), Szlovénia (4,45), Észtország (4,5), Litvánia (4,5), Németország (4,55), az Egyesült Királyság (4,63), Dánia (4,83) és Bulgária (4,9). Az öt feletti effektív pártszámok már szélsőségesen polarizált kategóriát jeleznek: Lettország (5,33), Finnország (5,45), Svédország (5,6) és Hollandia (7,35). A legfrakcionalizáltabb, már atomizált pártrendszerként jel-

²⁰ 1999-ben 9,35%, 2004-ben 11,13% volt az aránytalanítás mértéke.

²¹ A brit, francia, görög és litván esetben az uniós választáson alkalmazott arányosabb választási rendszer, a másik két országban a koncentráltabb pártrendszer az elsődleges oka az arányosabb eredményeknek.

²² Az effektív parlamenti pártszám a pártok támogatottságának mértékét is méri, a pártok számát és mandátumarányát vonja össze egy mutatóba. Kiszámítása úgy történik, hogy az egyes pártokra eső mandátumarányokat elosztjuk százzal, a kapott eredményeket négyzetre emeljük, összeadjuk és az eredménnyel elosztjuk az egyet (egy = 100 %).

lemezhető a nyelvi-etnikai törésvonallal megosztott belga képviselő, 12 belga párt jutott be és az effektív parlamenti pártszám 11. Összességében az Európai Parlament tagoltabb lett, frakcionalizáltsága az előző ciklushoz képest nőtt. Az effektív parlamenti pártszám 4,16%-ról 4,51-re emelkedett egy 49 fővel kisebb parlamentben.

A konvencionális megállapítás szerint a másodlagos választási jelleg alapján a kisebb pártok jobb szereplése miatt a hazai pártrendszerekhez képest szétforgácsoltabb pártrendszer várható az Európai Parlamentben. Valóban, 17 tagállamban találunk kevésbé töredezettséget a hazai választások eredményeképpen, mint az európai választások hozadékaként. A tagállami választásokon átlagosan 3,93 az effektív parlamenti pártlétszám, az uniós parlamentben 4,37. Ez azt mutatja, hogy a két típusú választáson kialakult pártrendszerek között nem olyan jelentős a különbség, közeledtek egymáshoz. A korábbi választásokon nagyobb eltérés volt tapasztalható a két pártrendszer között.

A 2009-es választás nem cáfolta meg az euroválasztásokkal kapcsolatos korábbi megállapításokat a voksolás másodrendű nemzeti választás jellegét illetően. Ezt elsősorban az alacsony választási részvétel bizonyítja. A kormánypártok és a nagy pártok gyengébb szereplését illetően viszont a korábbiaknál ellentmondásosabb a kép, ez kevésbé egyértelmű, mint a megelőző választásokon. Az adott politikai kontextus, a válság, illetve a válság kezelésének országspecifikus hatásai erősen befolyásolták a választói magatartást. Mindezek következtében a másodlagos jelleg ez alkalommal kevésbé erőteljesen mutatkozott meg, mint a korábbi választásokon, a két típusú választás az eredményeket illetően közeledett egymáshoz.

GYÖRGY FÁBIÁN

THE ELECTIONS TO THE EUROPEAN PARLIAMENT 2009

(Summary)

The June 2009 European elections were the seventh of their kind. These elections were characterised by some specific features. A „revolution in numbers” occurred: 375 million voters in 27 states could elect their 736 representatives against 785 members of parliament in the previous 2004-2009 cycle. (The turnout was 43%, 161 600 000 european citizen voted). Besides there was an uncertain situation because of the doubtful forthcoming Irish referendum on Lisbon Treaty. Finally it was essential: how the financial and economic crisis effects the voters' electoral behavior, how they evaluate crisis management of the incumbent governments. Whether this particular political context has changed the so called secondary character of the European elections by increasing the european dimension of the politics and elections.

Contrary to preliminary expectations the opportunity and necessity of the more succesfull crisis management on european level did not increase the european dimension of the elections. The decline of the electoral turnout has continued, it was the lowest in the history of the European elections. The 2009 European elections have not disproved

the former findings in connection with the second order character of the European elections. However the temporal position of the elections in the national electoral cycle has played much smaller role than in the previous elections. Concerning the electoral success or decline of the government and main parties the picture is also much controversial, less clear-cut. The country-specific features of the political context and the crisis management have strongly influenced the electoral behaviour in each country. That is why the second order character has less strongly appeared than in the previous European elections. Concerning the election results the two types of the elections (the first order national and the second order european) are coming near to each other.